زمانی کوردی و ئاستەکانی ڕاگەیاندن
خوێندنەوەیەکی سۆسیۆلۆژیانەی سایتی کوردی

چاوپێکەوتن لەگەڵ: هۆشەنگ محەمەد ئەمیندا

سازدانی: نەبەز ئەکرەم

نەبەز: سەرەتا دەپرسین ئایا زمانی کوردی توانیویەتی بەهەمان ئەندازەی زۆربوونی پارچەکانی تەکنەلۆژیا، لە پێش هەموویانەوە تەکنەلۆژیای ڕاگەیاندن، پێشبکەوێت و جیاوازییەک بهێنێتە کایەوە؟

هۆشەنگ: یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵگای بەکاربەر «consumer society» نەبوونی هاوڕێکییە لەنێوان گەشەکردنی ئەقڵ و ئەو شتانەی بەکار دەهێنرێن. لێرەدا مرۆڤ لەگەڵ تازەترین دەسکەوتەکانی تەکنەلۆژیادا مامەڵە دەکات، بەڵام چونکە ئەو کەلوپەلانە بەرهەمی داهێنانی خۆی نین و لە ئەنجامی پرۆسەی هاوردن «importation»ەوە پێی گەیشتوون، کە دەستەڵاتێکی بیرۆکراتیانەی حیزبی ڕایدەپەڕێنێت، ئەوا هیچ گۆڕانکارییەک ناهێننە ئاراوە. «مارکس» پێشبینیی ئەوەی دەکرد وڵاتانی نیوکۆلۆنیی ڕۆژئاوا دەتوانن لە ڕێگای گواستنەوەی تەکنەلۆژیا و کەلتووری ڕۆژئاواوە گۆڕانێکی گەورە بەسەر ئەقڵی مرۆڤی وڵاتانی کۆڵۆنییدا بهێنن لە ڕۆژهەڵاتدا، بۆیە دەیوت «ئینگلتەرا لە هیندستاندا پەیامێکی دوولایەنە جێبەجێ دەکات: یەکەمیان وێرانکردن و دووەمیان بووژاندنەوە و تازەگەری. لەناوبردنی کۆمەڵگای ئاسیایی، دامەزراندنی بناغە ماتریالییەکانی ڕۆژئاوایی لە ئاسیادا». «ئێدوارد سەعید» لە کتێبی «ئۆرینتالیزم»دا ئەو بۆچوونەی «مارکس» وەکو مەسەلەیەکی ئۆرینتالیستی دەخوێنێتەوە، بەوەی «مارکس» لێرەدا وەکو هەر ئۆرینتالیستێکی دیکە ئەو کۆمەڵگایە دەخاتە ناو

چوارچێوەیەکی زیهنییەوە و بەشداریی لە هێنانەوەی پاساو بۆ داگیرکردن دەکات. سەردەمی دوای «مارکس» بەتایبەتی لە زەمەنی گلۆبالیزمدا پێچەوانەی ئەوەی دەرخستووە، گوایە ڕۆژئاوا دەتوانێت لە ڕێگای گواستنەوەی تەکنەلۆژیا و کەلتووری خۆیەوە گۆڕانکاری لە کەلتووری ڕۆژهەڵاتدا بکات. کۆلۆنیالیزم لە وڵاتانە ژێردەستەکانیدا هەندێ خواروخێچیی هێناوەتە گۆڕێ، کە «گراهام ئی. فۆللەر» و «ئیان ئۆ. لێسەر» لە چەند خاڵێکدا کورتیان دەکەنەوە وەکو دروستکردنی شار بەبێ پیشەسازی، سیستەمێکی فێرکردنی زارەکی بەبێ پراکتیزەکردنی بەرهەمهێنان، عەلمەنەی بێ مەعریفەی زانستی و ئارەزووی سەرمایەداری بەبێ سیستەمێکی سەرمایەداری. ئەمە سەرەڕای دەیان شێواندنی دیکە، کە پەیوەندییان بە بواری کەلتوورییەوە هەیە، بەوەی ئەو کەلتوورانەیان داڕماندووە. سەرجەمی ئەو وڵاتە داگیرکراوانەی، کە لە ئەنجامی کودەتا و شۆڕشەوە ڕزگارییان بۆ خاک بەدەست هێناوە، لە شوێنیدا سیستەمێکی کۆنتر و سەرکوتگەرتریان لەوانەی پێش سەردەمی داگیرکردندا دامەزراندۆتەوە. ئەو تەکنەلۆژیایە، کە زیاتر هی سەربازییە و ئێستا بەدەست ئەو دەستەڵاتە نیشتیمانییەوەیە، هەوڵێکی گەورەی داوە لە دامەزراندنی سیستەمی کۆنترۆڵ و چاودێریدا. لێرەدا ئەوەی تازە دەکرێتەوە، ئەقڵ نییە، زمان نییە، بەڵکو پێداویستییەکانن. ئەمڕۆ لە کۆمەڵگا باوکسالارییەکاندا بەردەوام هەموو کەلوپەلێک لە مۆبایل و کۆمپیوتەرەوە تا زریپۆش و فڕۆکە تازە دەکرێنەوە، دیارە لەناو سیستەمی هاوردندا. واتە بەکاربردنی ئەو داهێنانەی، کە لە ڕووبەرێکی دەرەوەی خۆیدا بەرهەم هاتوون. بەڵام دەزگا کۆمەڵایەتییەکان، لە پێش هەموویانەوە خێزان لە جێگیربوونێکی

ئەبەدیدا گیریان خواردووە. مرۆڤی ئێمە لە ئامادەییەکی تەواو دایە بۆ لەبەرکردنی ئەو ناوانەی ڕۆژ لە دوای ڕۆژ دەردەکەون. پێشان زانکۆی دەخوێند و دە وشەی ئینگلیزیی نەدەزانی، بەڵام ئێستا منداڵەکەی نەچۆتە قوتابخانە و ناوی یەک بە یەکی وشەی سەر دوگمەکانی ڕیمۆت کۆنترۆڵی تەلەڤیزیۆن و دیڤیدییەکەی لەبەرە و بەرێکی دەیانڵێتەوە. لێرەدا ئەو زمانە دەبێتە سەنتەر و زمانی دایک دەکاتە پەراوێز. کەواتە بەرهەمهێنەر«producer» لە ڕێگای بەرهەمەکانیەوە سیستەمی زمانێکیش دادەمەزرێنێت. لە ڕێگای ئەو زمانەیشەوە دەستەڵاتی خۆی بەسەر بەکاربەر «consumer»دا دەسەپێنێت. «ئێدوارد سەعید» لە کتێبی «کەلتوور و ئیمپریالیزم»دا پێی وایە هەرچەند ئەو وڵاتە ژێردەستانە سەربەخۆییان بەدەست هێناوە، بەڵام زۆر لە تێڕوانینی داگیرکەرانە تا ئێستایش بەردەوامن. هەر لێرەیشەوە پەیوەندییەک لەنێوان زمانی ئینگلیزی و ئۆپەراشیۆنەکانی کۆلۆنیالیزمدا دەستنیشان دەکات، بەوەی ئەوان بوون زمان و ئەدەبی ئینگلیزییان لەگەڵ خۆیاندا هێنایە ناو ئەو وڵاتانەی دەستیان بەسەردا گرتن. زۆربوونی پارچەکانی تەکنەلۆژیا لەناو ئەو ڕووبەرەدا بەقەدەر خۆی زانیاریی هێناوەتە ئاراوە، بەبێ ئەوەی ئەو زانیاریانە بە شێوەیەک لە شێوەکان بۆ ڕۆشەنبیری بگۆڕێن. بەبێ ئەوەی بتوانن ببنە مەنزوومەیەکی زمان و ئیشکالیەتەکانی مەعریفە پێکبهێنن. بەبێ ئەوەی لای بەکاربەر هیچ گومان و پرسیارێکی لەسەر خۆی و لەسەر ئەو شتانەدا هێنابێتە گۆڕێ. تیرۆریزمی ئیسلامی ئەمرۆ خاوەنی دنیایەکی تەکنەلۆژیای گەرۆکە و بەربەرەکانیی ئەمەریکا و سەرجەم ڕۆژئاوا دەکات، بەبێ ئەوەی لەو دنیایەیدا هیچ ئەقڵێکی نوێی بەرهەم هێنابێت. زۆربوونی سیماکانی تەکەنەلۆژیا لەناو ئەو کۆمەڵگا تەقلیدیانەدا

جۆرێک سەرلێشوانی لەگەڵ خۆیدا هێناوەتە ئاراوە. توانیویەتی بەشێوەیەکی زۆر دیماگۆژییانە خوێندنەوەکان ئاراستە بکات. ئەمەیش وای کردووە لێکۆڵینەوەکان بە میتۆدەکانی ڕۆژئاوا ئیش لەسەر لێکدانەوەی ئەو کۆمەڵگایانەدا بکەن، بەوەی خەریکە لە ڕووخساردا لە کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا نزیک دەبنەوە. بەڵام ئایا ئەقڵی مرۆڤ لە کۆمەڵگا تەقلیدییەکاندا بەهەمان ئاراستەی ئەو کەلوپەلانەی بەکاریاندەهێنێت، کە زمانیش یەکێکە لەو کەلوپەلانە، دەچێتە پێشەوە؟

نەبەز: بەڵێ، بەشێک لە پرسیارەکەی ئێمەش هەر ئەوە بوو. لێرەدا بۆ قووڵکردنەوەی ئەو پرسیارە دەچینە ناو نووسینی کوردییەوە، کە لووتکەی ئەو ئەقڵە پێکدەهێنێت. کاتێکیش سایتەکان دەکەینە باسی سەرەکیمان، ئەوا مەبەستی زۆر تایبەتییمان هەیە، بەوەی سایت لەسەر ئێنتەرنێت پەخش دەکرێت. ئەمەیش گۆڕانێکی گەورەیە لە شێوازی نووسینی ستانداردی کوردیدا، کە تا ئێستا هەر لەسەر کاغەز و بە چاپی گۆتەنبۆرگ بووە. ئایا سایت توانیویەتی جۆرێک خوێنەری جیاواز پیشان بدات، کە بە دیدگایەکی دیکەوە بخوێنێتەوە و عەقڵی ڕەخنەیی لا خوڵقا بێت؟

هۆشەنگ: «ریجس دۆبریە» لە کتێبی «میدیالۆژیا»دا پێی وایە ئەم سەردەمە ئەلیکترۆنییە ڕۆڵی یەکەمی بینیوە لە تێکشکانی سۆسیالیزمدا، بەوەی نەیتوانیوە وەکو ڕۆژئاوای سەرمایەداری، وێنە، نەک بیر بەرهەم بهێنێت. «دۆبریە» ئەو ڕاستییە نیشان دەدات، کە سۆسیالیزم بەرهەمی چاپە و لە سەردەمی وێنەدا تێکشکاوە. نەیتوانیوە بەربەرەکانێی هۆلیوود و کلیپەکانی تەلەڤیزیۆن بکات و

مۆسیقای وەکو ڕۆک و پۆپی بۆ بەرهەم نەهاتووە. کەواتە ئەمڕۆ بوونی سایتەکان لە گەیاندنی فیکری ئێمەدا ڕێگایەکی چاکن بۆ ئەوەی ئێمەیش تێیاندا بەشداری لەو شەڕە ئەلیکترۆنییەدا بکەین، بەڵام مەرج نییە کاتێ ڕێگامان هەبێت، هاوکات بینینیشمان هەبێت. ئەوانەی شوێنی مەبەست نادۆزنەوە، لەبەرئەوە نییە ڕێگا نییە بیگرنە بەر، بەڵکو مەسەلەکە ئەوەیە دەیان ڕێگا هەن و ئەوان بینین و شارەزاییان نییە. هەشت ساڵ لەمەوبەر «بەختیار عەلی» لە نامەیەکیدا بۆی نووسیوم: «بینین هونەرێکی گەورەیە». من پێم وایە لە سەردەمی سایتدا ئەقڵی باوکسالاری بە هەمان ئاراستە مامەڵە لەگەڵ نوێترین داهێناندا دەکات. ئێمە ئەگەر لێرەدا بە زمانێکی ڕەخنەیی دەدوێین و لایەنە نەگەتیڤەکانی سایت لەسەر کەلتوور دەردەخەین، ئەوەمان بیر نەچۆتەوە، کە ئەو سایتانە ڕۆڵی چاکیشیان بینیوە، بەتایبەتی لە تێکشکانی ئەو سانسۆرەی ئەمڕۆ دەستەڵات لێرە و لەوێ خستوویەتیە سەر چاپ و بڵاوکردنەوە، کە ئەمەیان هێندە بەرچاوە، هەموو کەسێ دەیزانێت و دەیان جاریش وتراوەتەوە. هەروەها دەزانین سایتەکانیش هەموویان لە یەک ئاستدا نین و هەیانە هەوڵی گەورەی داوە بۆ کۆکردنەوەی دەنگە جیاواز و جدییەکان، بەڵام ئەمەیش کاری ڕەخنەیە، کە ناچارە بە پرسیاری دیسپۆتیکی «تعسفی» ڕووبەڕووی دیاردەکان ببێتەوە، بەوەی ڕەخنە میتۆدی ڕۆشەنبیرە و پرسیارەکان لەناو فەلسەفە و فیکرەوە دەهێنێت، بەپێچەوانەی ئایدۆلۆژیاوە، کە بەردەوام دەیەوێت شتەکان ڕۆشەن و ئاسان پیشان بدات. ئەگەر پێویست بێت لەوە ڕوونتر بدوێین، ئەوا دەڵێین مەبەستمانە ڕەخنە لەو ئەقڵیەتە بگرین، کە سایتەکان بەڕێوە دەبات، واتە ڕووی شاراوەی ئەو نووسینانە دەردەخەین، کە بەهەمان ئەقڵیەتی فالۆکراتیانە و زمانی

بێگیانی سەردەمی چاپ کار دەکەن.

نەبەز: کەواتە کێشەکە پەیوەندیی یەکەمی بەوەوە هەیە، کە لە سەردەمی ئەلیکترۆنیدا نووسەری ئێمە هەمان ئەقڵیەتی چاپی بەرهەم هێناوەتەوە. ئایا پێت وایە سایت وەکو فۆرمێکی تازە هەندێ کاری دیماگۆژیانەی ئەنجام دابێت وەکو ئەوەی بەخێرایی و بەردەوام هەندێ نووسەر بخاتە بەرچاو و ریکلامیان بۆ بکات، بەرادەیەک لەوە گەورەتر پیشانیان بدات، کە هەن؟ لە لایەکی دیکە بۆچی ئەو نووسەرانە ئەمڕۆ ئەو شێوە خۆدەرخستنەیەیان لەسایتدا کردۆتە پەنایەک چ بۆ خۆدزینەوە لە پرسیارە جیدی و گرینگەکان و چ بۆ پاراستنی هەیبەتیان؟

هۆشەنگ: دوای ڕووخانی یەکێتیی سۆڤیەت و کزبوونی ئایدۆلۆژیای سۆسیالیزم و کۆمۆنیزم، نووسەرانی چەپی دۆگماتیست لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتی و لە کوردستان بەتایبەتی تووشی جۆرێک لە بێهیوایی و سەرلێشێوان هاتوون. ئەوان کە تەنها دەیانزانی کەلوپەلەکانی ناو ئایدۆلۆژیا لەودیو بهێنن و بەدزی یان بەئاشکرا ساغیان بکەنەوە، ئەمڕۆ ئەو کەلوپەلانە بازاڕیان نەماوە. ئەو نووسەرانە، کە لە هەموو شتێک زیاتر پێویستییان بەوەیە جەماوەری زۆریان هەبێت، کە ئەمە هەمان ئارەزووی حیزبە، بۆیە ئەمڕۆ ترسیان هەیە گۆشەگیر ببن. ئەوان کە پەیوەستبوونیان بە ئایدۆلۆژیاوە نەیهێشتووە لە هەموو ژیانیاندا لە بواری جیاوازا جیاوازدا بخوێننەوە، ئێستا هەست بە کەنەفتیی خۆیان دەکەن. لەناو کەلتوورەکانی ئێمەدا مەسەلەکە زۆر لەوەش کۆمیدیترە. نووسەری ئێمە هەموو سەرچاوەی

خـوێندنەوەکـانی نووسـەرانی دیکـەی دەوروبەرکـەی بوون، کە ئـەوانیش ئەمڕۆ لە شـەڕی ئایدۆلۆژیدا تێکشکاون، بۆیە هـەرەسـی ئەو قورسترە.

نەبەز: دوای هـەمـوو ڕووداوە گـەورەکان نووسـەران بە مـیتـۆدەکانـیاندا دەچنەوە. هـەندێکیان گۆڕانکاری لە بیروباوەڕیان دەکەن و هـەندێکیان واز لە نووسـین دێنن. بۆچی ئەو هـەمـوو گـۆڕانکاریانـەی لای ئێـمـە ڕوو دەدەن، لەگەڵ خـۆیاندا هیچ گۆڕانکارییـەک لە میتـۆدی نووسـەرانی ئێمە ناهێننە کایەوە؟

هۆشەنگ: ئەگەر نووسـەرانی وەکو «بورهـان غـەلیۆن» و «سـەمیر ئـەمین» لە دنیـای عـەرەبیدا توانیـان دوای گۆڕانکـارییـەکان، بە چەمک و شـێوازی کـارکردنـیاندا بـچنەوە، ئەوا ئەو نووسـەرەی ئێـمـە بەو ڕۆشـەنبیـرییـە حیزبییـەی هـەیەتی، هـەرگیز شتێکی ئاوای لەباردا نییە، بۆیە ناتوانێت جـیـاوازی لەنێـوان چەمکی قـەبوڵکرن و خـۆبەدەسـتـەوەداندا بکات. لەجیـاتی بەو فیکرانەدا بچێتەوە، کە جـاران بەبێ هیچ لێکۆڵینەوەیەک ڕەتـی دەکـردنـەوە، بۆئـەوەی بچـێـتـە ناویانـەوە و بەچاوێکی دیکە بیـانخوێنێتەوە، ئەو لێمان هـەڵدەگەڕێتـەوە و دەبێتـە بەشێکی بچـووک و پاسـیڤ لە دەسـتـەڵات، چونکە ئەو نووسـەرە لە ڕێگای ئایدۆلۆژیاوە فـێر کراوە تـەنها بتوانێت دوو بەرە ببینێت و ملمـلانێیـەکان ئاسـان بکاتەوە. ئەو نووسـەرە نەک نەیتـوانیوە بە خۆیدا بچێتەوە، بەڵکو زۆر دیماگۆژیانە خـوێنـەر فـریو دەدات. جـاران شـیـوعی بوو، هـەر شـتـێکی بە بۆگـەن دەزانی، کـە بۆنـی کـرێکار و کـۆمـۆنیـزمی لێ نـەهاتەیە، بەڵام ئەمـڕۆ دەزانێت خـوێنەری ئەو باسـانە نەمـاون، بـۆیە لێـمـان بۆتـە شـێـخی ناسیـۆنـالیزم. لێرەدا ئەو ملمـلانێیـەی دەسـتـەڵات لەنێـوان دوو حیزبە

باوکەکەی خوارووی کوردستاندا زەمینەیەکی باشی بۆ ئەو نووسەرە خولقاندووە، کە بتوانێت پشتی بەلایەکدا بدات و دژی لاکەی دی بوەستێت، هەتاوەکو بەردەوام بێت لەسەر ئەو شێوە نووسینە تەقلیدییەی، کە ساڵەهایە درێژەی هەیە و نەیتوانیوە هیچ گۆڕانێک بەسەر فیکری ئێمەدا بهێنێت. ئەمڕۆ تیرۆریزمی ئیسلامی، کە دەکرێت ناوی بنێین تیرۆریزمی گەڕۆک بۆتە بەرەیەک وەکو بەرەی جارانی سۆسیالیزم. ئەمە دابەشەکردنەوەیەکی نوێی لەناو نووسەراندا هێناوەتە پێشێ. بەشێکیان بەتایبەتی لە دنیای عەرەبیدا بەرگری لەو بەرەیە دەکەن و بەشەکەی دیکەیان بوونەتە ئامێرێک بەدەست دەوڵەتە سەرکوتگەرەکانەوە، کە دەکرێت ناو لەو بەرەیە بنێین تیرۆریزمی یاسایی، یاخود تیرۆزمی جێگیر. ئەوانەی کە سەر بەم دوو بەرەیە نین ژمارەیان ئێجگار کەمە. نووسەری ئایدۆلۆژیا لای ئێمە ئەمڕۆ هەست دەکات دەستەڵاتی کوردی لەچاو بەرەی تیرۆریزمی گەڕۆکدا، جۆرێک دڵنیایی پێ دەبەخشێت، بۆیە چ بەنهێنی و چ بەئاشکرا پشتی پێ داوە. مەبەستیەتی ئەو ڕابردووەیشی بپارێزێت، با تەواویش لەگەڵ ئەوەی ئێستای جیاواز بێت. بۆئەوەی جەماوەرە کۆنەکەیشی لە دەست نەچێت و بەردەوام گوێی لە شەقەی چەپڵە بێت، هەندێ وردە ڕەخنە، کە زیاتر ڕەواج بە دەستەڵات دەدەن، دەخاتە ڕوو. بۆ نموونە ڕەخنە لەو چاپچی و چێشتلێنەرانە دەگرێت، کە لە پرسەی خزمی سەرکردەیەکدا بەچاکی کاریان نەکردووە. ئینجا سبەینێ کاتێ هەواڵی سزادانی ئەو کرێکارانە بڵاو دەبێتەوە، پێمان دەڵێت لەبەرامبەر دەستەڵاتدا بوێرە و گوێی لێ دەگیرێت. ئەو نووسەرە لە کوردستانی باشووردا کە بە هەزار حاڵ توانیویەتی سەروگوێلاگی زمانی عەرەبی بشکێنێت، بۆیە بەچاکییش لە سەرچاوەکانی دەستی دوو و سێ تێنەگەیشتووە. بەدرێژایی ژیانی

پەیوەندیی بە فـیکرەوە نەبووە، بەڵکو توانیـویەتـی لیـسـتـێک لـە ناوی نووسەر و فەیلەسووفانی دنیا پێکبهێنێت، بۆئەوەی بزانێت کێ سەر بە بەرەکـەی خـۆیەتی و کێ دژیـەتی. هـەر کـاتێک ناوێکی دژی بیـسـتبـێت، خـێـرا بەچـەند دێڕێکی سـاکـاری ئایدۆلـۆژی بەنەفـرەتی کـردووە. ئەو نووسـەرە کەرەستەکانی خـۆی لە دەرەوەی فیکرەوە هـێناوە، کە بریتـیین لـە بەروانـکە و قـــاپ و کـــەوچک. بەردەوام خـــوێنەری وەک منداڵێکی ساڵەوەخت بینیوە. سووپێکی سادەی ئایدۆلۆژیای بۆ لێناوە. لێرەدا کە پێـــمـــان دەڵێت بـەتەواوی تـوانـای کـــۆئـەندامـی هـەرسـی ئەو منداڵەی لەبەرچاو گـرتووە و نەیهـێشـتـووە ئەو سـووپە ئازار بە گـیـانـی ناسکی بگەیەنێت، ئەوا ڕاستییەکەمان لێ دەشارێتەوە، کە ئەوەیە لەوە زیاتری لە دەست نـەهـاتووە. ئینجـا ئەو سـووپـەی بە فـوو بۆ سـاردکـردۆتەوە و بەدەمیـەوە کردووە. ئەمـە خۆراکی خوێنەری ئێمە بووە، بۆیە ئـەمڕۆ هـیچ سـەرچاوەیەکی گرنگی نووسـینمان لە بـەردەسـتـدا نییـە. لێرەیشـەوە مـامـەڵـە لەگەڵ هـەمـوو شـتـەکاندا وەکو یەک دەکـەین. «ئەنیشـتـاین» لە «تیۆری ڕێژێژەیی»دا پێی وایە چێژوەرگرتن لە خواردەمەنی وەکو هەموو شتێکی دیکەی ئەم سرووشتە ڕێژەییە، بۆیە ئەو منداڵە ساوایەی تەنها شـیـری دایکی دەخـوات و زیـاترین چێـژی لێ دەبینێت، کـاتێ گـەورە دەبێت بۆی ناخـورێت. ئەو سـووپەیش لەگـەڵ گـەورەبوونی ئەو منداڵە، ئـەمـــــڕۆ تـامـــــوچـێـــــژی نـەمـــــاوە و نـاتوانـێت دەمـی بـۆ بـەرێت. چێشـتلێنەرەکەیشی لەمە زیاتر نازانێت. ئەمڕۆ هەر ئەو منداڵە خۆی پێگەیشـتـووە و بـۆتە ئامـادەکـەری سـووپ. خـاوەنی بەروانکە و قـاپ و کـەوچکی خـۆیەتی. ئەمـەیش ئـەو نووسـەرەی خـسـتـۆتە حـاڵەتێکی سایکۆلۆژیی دژوارەوە و زیاتر لە جاران دنیاکەی لێ بچووک کردۆتەوە. سـایتـەکانیش، کە لەم چەند سـاڵەی دواییدا گەرمـوگوڕییـەکی زۆریان

هێناوەتە ناو دنیای بڵاوکردنەوەی ئەو نووسینانە، نەیانتوانیوە لە ڕووی چۆنیەتییەوە جیاوازییەکمان پیشان بدەن.

نەبەز: کەواتە ئەگەر سایت نوێترین شێوازی گەیاندن بێت، ئەوا لای ئێمە زیاتر ڕۆڵێکی یەکلایەنی بینیوە. نەیتوانیوە گۆڕانێک بەسەر شێوازی نووسین و زماندا بهێنێت، بەڵکو لە لایەک زیاتر هەوڵی پاراستنی ئەو شووناسەی داوە، کە پێشتر چاپ هەوڵی بۆ دەدا و لە لایەکی دیکەیش نەیتوانیوە دیالۆگی نێوان دەنگەکان بێنێتە کایەوە.

هۆشەنگ: بە سەرنجدانێکی خێرا لەو سایتانەدا، بۆمان دەردەکەوێت، کە ئەوان بەگشتی ڕێگایەکن بۆ گواستنەوەی ڕق و کینەی تایبەتی لە ڕووبەرێکی کۆمەلایەتیی وەکو گەڕەک و بازاڕەوە بۆ ئاستی وێنە. لێرەدا جیاوازیی نێوان گۆڤار و سایت، یاخود چاپ و ئەلیکترۆن، لەڕووی گەیاندنی جوێن و سووکایەتیکردن بە کەسانی جیاواز ئەوەیە، کە یەکەمیان بەلایەنی کەم مانگێکی پێدەچێت تا پەیامی جنێوچی دەگەیەنێت، بەڵام جنێوە ئەلیکترۆنییەکانی سایت چەند چرکەیەکیان بەسە. واتە سایت دەتوانێت لە ماوەیەکی زۆر کەمدا کۆلانێکی تەقلیدی و دانیشتوانەکانیمان بۆ بێنێتە بەردەم و بمانکاتە بینەری شەڕەجنێو. ئەمەیش لەلایەک ئاسانکاری بۆ جنێوچی دێنێتە کایەوە و لە لایەکی تریش بەرهەمی زیاد دەکات. سەرەڕای ئەوەیش دەبێتە هۆی ئاکتیڤبوونی میمۆری «ذاکرە»ی جنێوچی و دەیخاتە ناو پرۆسەیەکی بەردەوامی ئیشکردنەوە. نووسەری تەقلیدی بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دابووە بەرگی جەنگاوەر بپۆشێت و وزەیەکی زۆری خستۆتە کار لەوەی پێمان بڵێ ئەو لەناو نووسیندا هەمان ئەرکی پێشمەرگەیەکی کۆڵنەدەر

یان سـەربازێکی نیشتیمانپەروەری لە ئەستۆیە، بۆیە نەبەزین و خۆڕاگری لە بەرامبەر نووسەری دوژمندا سیفاتی ئەو ئەدیبە بووە. مەبەستم لە نووسەری دوژمن هەر ئەو تاکەیە، کە لەناو هەمان کەلتووردایە، نە لە زمان و لە ناشیۆنیش جیاواز نییە. لەلایەک تا توانیویەتی بەتوندوتیژی بەرپەرچی بۆچوونەکانی داوەتەوە، لە لایەکی تر گفتوگۆ و هیچ مساوەیەکی دیکەی بەڕاست نەزانیوە، کە ئەمەیش هەمان ڕۆحیەتی سەربازی نیشتیمانپەروەر یان پێشمەرگەی دلێرە. زۆر جار ڕێککەوتووە نووسەرێک تا دوا هەناسەی دەستی لە شەڕ هەڵنەگرتووە. مەبەستمان ئەوەیە ئەو کاتەی مردووە، یان ڕووداوێک لە زمان و پەلوپۆی خستووە، زۆر پلانی شەڕ و بەرپەرچدانەوەی لە مێشکدا هەبووە. لە سەردەمی چاپدا جنێوچی نەیدەوت من فلان نووسەرم بەزاند، یان فلان نووسەر لەوەتەی من ڕەخنەم لێ گرتووە، نەیتوانیوە نقە بکات، بەڵام لە سەردەمی ئەلیکترۆنیدا ڕۆژانە ئەو دەستەواژانەمان بەرچاو دەکەوێت. ئەدەبی بەرگریی فەڵەستینی و ئەدەبی قادسیە و ئەدەبی شاخی خۆمان، بەجیاوازیی لە ئامانجی سیاسییان، چاکترین نموونەن، کە نووسەری ڕاستەقینە ئەوەیە شان بەشانی جەنگاوەر لەبەرامبەر دوژمندا بجەنگێت. «برایەتیی چەک و قەڵەم» درووشمی ئەو ئەدەبە بووە. ئەو شێوازی نووسینە بە میتۆدەکانی هونەر و ئیستاتیکا نەخوێندراوەتەوە، بەڵکو لەناو واقیعی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا بۆ کاریگەرییەکەیان گەڕاون. ڕادەی سەرکەوتوویی ئەو ئەدەبە لەوەدا بینراوە، کە چەند حەماسی جەماوەری بەرز کردۆتەوە و چەند پیرۆزیی بە چەک بەخشیوە. ئەمڕۆ سایتی کوردی لەجیاتی ئەوەی ئەو هاوکێشەیە تێکبشکێنێت و گومان لە تواناکانی بکات، ئەوا بەپێچەوانەوە وزەی زیاتری پێ بەخشیوە. سایت

بەگشتی بۆتە شوێنی ریکلامە بۆ جنێوچی و هەوڵی یەکەمی ئەوەیە زیاترین خوێنەری ساکار و ساویلکەی بۆ کۆبکاتەوە، بەو مەبەستەی لای دەستەڵاتی بێئاگای کوردی وەکو نووسەرێکی گەورە حیسابی بۆ بکرێت. سایت نووسینی لە گوللە نزیک کردۆتەوە، بەوەی کە دەتوانێت هەر لە دەمی نووسەرەوە دەرچوو، ئەوا بەهەمان خێرایی گوللە بیگەیەنێت. ئێستا ئێمە لەناو نووسیندا لە گەرمەی شەڕێکی ناوخۆیی داین، کە بەهیچ شێوەیەک گاریگەرییەکەی کەمتر نییە لە شەڕی ناوخۆیی سەر شەقامەکان، چونکە نەبوونی دیالۆگ و بوونی ئەقڵیەتی تایفەگەری و ئارەزووی باوکسالاری هەردوو شەڕەکە بەڕێوە دەبەن. دادگاییکردنی کەسانی تر لە ڕێگای سایتەوە، یەکێکە لەو ئەرکانەی جنێوچی خستوویەتیە سەر شانی خۆیەوە. بۆ ئەمەیش جنێوچی پەنا دەباتە بەر هەڵبەستن. تا ئێستا کەسانێک دادگایی کراون، بەبێ ئەوەی هیچ دۆکۆمێنتێکیان لە بارەی تاوانەکانیانەوە پێ وتبین. هۆشیاران ڕازی نابن بەبێ بەڵگە گوێ لە هیچ حوکمێک بگرن، با بەسەر دوژمنەکەشیاندا بێت. ئەمە شتێکی سادەیە و هەر مرۆڤێکی مۆدێرین دەیزانێت. هەتا ئەگەر وایش بێت، هێشتا ئیشی ئەوان نییە، بەڵکو ئەمە کارێکە و دەبێت دادگایەکی سەربەخۆ ڕایپەڕێنێت. هەیە دەکرێتە زەرد و هەیشە کراوەتە سەوز، فلانیش بەعسی بووە. ئایا نووسەر ئازاد نییە چ بیروباوەڕێکی هەبێت و کام حیزبە هەڵبژێرێت؟ دەکرێت ئێمە باس لە پەیوەندیی نێوان دەستەڵات و ڕۆشەنبیر بکەین. باس لەوە بکەین چی وای کردووە لای ئێمە لەجیاتی ئەوەی نووسەر دەستەڵات بگۆڕێت، دەستەڵات نووسەر دەگۆڕێت. دەکرێت بپرسین ئەو نووسەرانەی دوێنێ سەرکردەکانیان بە ناشیرینترین شت دەچوواند، چی وای لێ کردن ئەمڕۆ ئەوەندە پێیان سەرسام بن و هوتافیان بۆ بکێشن. هەقی خۆمانە

گومان لە توانای فیکری و ڕۆشەنبیریی ئەو نووسەرانە بکەین، کە دوای دژایەتیکردنی ساڵەهای ساڵی حیزبی کوردی، ئەمڕۆ بوونەتە بەشێک لەو دەسـتـەڵاتە. با ئـەو دەسـتـەڵاتە نیشـتـیـمـانیـیش بێت. خـراپ نییـە بپـرسین ئەو نووسـەرانە سی سـاڵ زیاتر (بە گـوتەی خـۆیان) دژایەتیی بیروباوەڕی کۆنەپەرستانەی خوێنـەریان دەکرد و دەیانویست بیگۆڕن، بۆچی ئەمـڕۆ خـۆیان ئەو بیـروبـاوەڕەیان هەڵگرتووە. نـەک هـەر داوای لێـبـوردنیـان نەکـردووە و دانیـان بە هەڵەی خـۆیانـدا نەناوە، بەڵکو تا ئێـسـتـایش دەیانـەوێت بـەرهـەمـە کـۆنەکـانیـانمان لەپاڵ ئـەوانەی ئێستایاندا، کە لە ڕووی ناوەرۆکەوە بەتەواوی جیاوازن، بەسـەردا ساغ بکەنەوە. هەر لەوێشدا بۆمان هەیە بڵێین کەواتە ئەو خوێنەرەی ئەوان دەیانویست بیگۆڕن، لەوان هۆشیارتر بووە. ئەگەر وایە ئەو نووسەرە چ پەیامـێکی گـرنگی پێبووە و چۆن دڵنیابین، کـە ئێسـتـایش پەیامـێکی لەوەی پێشووی چاکتری پێیە. یەکێ لەو دیاردانەی لە سەردەمی سایتدا هـاتۆتە کـایەوە ئەوەیە جنێـوچی کـاتێ لەبەر هـەر هۆیەک ڕقی لە کەسێکە، دێت زمانی لێ دەسەنێتەوە. زمانێکی دیکەی بۆ دەخوڵقێنێت و گفتوگۆی لەگەڵدا دەکات، بۆئەوەی بە ئارەزووی ئەو بدوێت. هەندێک جار ناوەکـەی وەکو خـۆی دەهێنێت و هـەندێ جاریش کەمـێک گۆڕانی تێدا دەکات و مەبەستیشیەتی ئێمەی خوێنەر بزانین ئەو کەسە کێیە. ئەمـە هەمـان شـێوازی دەزگـاکـانی بەعسـە. هەڵسـوکـەوتی ئاوا لە کۆمەڵگایەکی مۆدێرێندا قەدەغەیە و دەبێت بکەرەکەی بدرێتە دادگا. کاری نووسین ئەوەیە ئیعتیبار بۆ زمانی تاوانبارەکانیش بگەڕێنێتەوە، نەک زمانیان لێ بستێنێتەوە. لە فەڵەستین تیرۆریستەکان کاتێ دەزانن یەکێ ناپاکـە و کـار بـۆ دەوڵەتی ئیسـرائیل دەکـات، ئەوا لە شـوێنە گشـتییـەکاندا بەبەرچاوی خـەڵکەوە گوللەبارانی دەکەن. دەسـتـەڵاتی

کوردی لە باشووری کوردستاندا ڕووەکەی دیکەی ئەو پارەیەی هەڵبژارد و نووسەرە بەعسییەکانی لە بەڕێوەبردنی دەزگاکانیدا دامەزراند. بەڵام ئەگەر لە زمانی بخستنایە، ئەوا ئەمڕۆ یەکێک لە ئەرکەکانی نووسەری ئازادیخواز ئەوە دەبوو زمانیان پێ ببەخشێتەوە. ئەو کەلتوورەی هەقی زمان دەدا بە گروپێک و لە گرووپێکی دیکەی دەستێنێتەوە، دواجار بەبێ ئەوەی بە خۆی بزانێت دەبێتە گیاندارێکی بێزمان و بۆ ئەشکەوتەکان دەگەڕێتەوە. ئەمە ئەو مەترسییەیە، کە وا لە «تۆدۆرۆف» دەکات لە کتێبی «ئێمە و ئەوانی ــ تر»دا زمان بەسەر هەموو کونج و کەلەبەرەکاندا ببەخشێتەوە. داهێنانێکی دیکەشیان ئەوەیە گاڵتە بە ناوی یەکتر دەکەن، یان ناتۆرە دوای یەکدی دەخەن. ئایا دەبێت نووسەر لەبەر ناوەکەی بچەوسێتەوە؟ ئایا دەکرێت گاڵتەکردن بە ناوی نووسەرێک ببێتە بابەتی نووسین و ئێمەیش وەکو شتێکی گرنگ بیخوێنینەوە؟ بە خوێندنەوەیەکی خێرای ئەمانە، بۆمان دەردەکەوێت ئەقڵێکی باوکسالاری، بارگاوی بە ڕق و کینەی تایەفەگەری لە پشت ئەو نووسینانەوەیە، دەنا ئەمانە کەم زۆر پەیوەندییان بە نووسینەوە نییە و هیچ میتۆدێکی ڕەخنەیی ناتوانێت وەکو تێکستێکی ئەدەبی ــ هونەری ــ فیکری بیانخوێنێتەوە. گۆڕینی ناو و دەسکاریکردنی یان بچووککردنەوەی، نەریتێکی سەردەمی فیودالیزمە. عەرەبەکان ناوی ناسکی وەکو ئەمەل و نیهال و هی تریان لە پیاوە کۆیلەکانیان و هی نێرانەی وەکو قەتادە و ئوسامە و باشقیان لە کوڕەکانیان دەنا، بۆئەوەی کۆیلەکانیان بەو ناوە ناسکانانەیانەوە نەبنە هۆی ورووژاندنی هەستی سێکسیی ژن و کچەکانیان و کوڕەکانیشیان ببنە سومبولی ئازایەتی و نەبەزین. ئاغاکانی کوردییش ناوی کارەکارەکانی خۆیان بچووک دەکردەوە. ئەو نەریتە ئەمڕۆ لەناو

نووسینی کوردی و لەسەر سایتەکاندا درێژەی هەیە.

نەبەز: ئێستا دەپرسین بۆچی نووسینی ئێمە لەم ئاستە سادەیەدا گیری خواردووە؟ بۆچی جنێو بۆتە تاقە سەرمایەی نووسەرانمان؟ بۆچی شەڕی تایەفەگەری ئەمڕۆ لە سەردەمی ئێنتەرنێتدا زیادی کردووە؟ بۆچی یەکتر تاوانبار دەکەن؟ ئەمانە و زۆر پرسیاری دیکەیش. بەڵام پێمان خۆشە پرسیاری «جنێو چییە؟» بخەینە پێش هەموویانەوە.

هۆشەنگ: بەڵێ، ڕۆژانە ئەو چەمکە لە سایتەکاندا دووبارە دەبێتەوە. هەر گرووپێک ئەوی دیکە بە جنێوفرۆش تاوانبار دەکات. ئێمە پێمان وایە جنێو کورتکردنەوەی مرۆڤ و زیندانیکردنیەتی لەناو قاڵبەکانی زماندا. کاتێ بە ژنێک دەوترێت سۆزانی، واتە ئەو لە دەرەوەی ئەو ناوەدا بوونی نییە. ئەو ناوەیش دەبێتە ئەدرەسێک و هەر کاتێک بمانەوێت، دەتوانین بەئاسانی بیدۆزینەوە. ئەمە کاری پۆلیس و موختار و هەر دەزگایەکی دیکەی ئەخلاقی ئاسان دەکات، لەوەی هەر کاتێ بیانەوێت بانگی بکەن، جا بە مەبەستی گرتن بێت، یان سەندنی باج، یان هەر کارێکی تر، کە دەوڵەت خۆی دەیزانێت. ئەمە ئیقامەی جەبرییە، سەرەتا لەناو زمانەوە دەست پێدەکات و دوایی جەستەیش دەگرێتەوە. ئەمە کارێکە زیاتر دەزگا سەرکوتگەرەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەشێوەیەکی ڕەسمی ئەنجامی دەدەن. ناوی «مخرب» و «فرار» و «هارب»مان لەبیر نەچۆتەوە. واتە دامودەزگا سەرکوتگەرەکان لە پێشدا ئەو ناوانە لە هاوولاتیان دەنێن و لەوێوە بڕیاری گرتن و دوورخستنەوە و کوشتنیان دەدەن. جنێو ڕووەکەی دیکەی دووعایە و دوو چەمکی میتافیزیکیین. مرۆڤ لەوپەڕی بێدەستەلاتییەتی کاتێ پەنا

بۆ ئەو دووانە دەبات. جنێـــوی کـــوردی زیاتر داهێنانی پیـــاوی فالۆکراتییە، واتە ئەو پیاوەی لە هەموو شتێک زیاتر بە توانای پیاوەتی و ئەندامی نێرینەی خۆیەوە دەنازێت، هەر بۆیە جنێو ئاڕاستەی جەستە دەکرێت. جەستەی جنێوپێدراو هەتا ئەگەر هی نێریش بێت، لە لایەن فەنتازیا و زمانی جنێوچییەوە ناسک دەکرێتەوە و بۆ جەستەیەکی ژنانە دەگۆڕێت. یاخود جەستەی کەسێکی مێینەی پەیوەندار بە جنێوپێدراو وەکو خوشک و دایک و ژنەکەی لەجیاتی خۆی دەکرێت بە نیشانە. ئەم جۆرە جنێوە زیاتر لە ناوەندە کۆمەڵایەتییەکانی وەکو گەڕەک و بازاڕە تەقلیدییەکاندا بەکاردەهێنرێت. جنێوچی ساڵەهایە دەنووسێت و باس لە یەکسانیی مرۆڤەکان دەکات، کەچی فێر نەبووە، کە ئەو بۆی نییە باسی جەســتــەی کــەس بکات. ئەو نازانێت، یاخود نایەوێت بزانێت جەستە وەکو ماڵ وایە، نابێت بەبێ پرسی خاوەنی لێی نزیک ببینەوە. لە زمانی جنێوچییەوە وشەکانی وەکو کەچەڵ و کوێر و شەل و کورتەباڵا و فیڕنەگولە و قەڵەو و لاواز دەبیستین. ئەمانە بەو کەسانە دەوترێن، کە نەیارن و دژی کارەکانی جنێوچین. جنێوچی نایەوێت باوەڕ بەوە بهێنێت، کــە تێڕوانین بۆ جــەســتــە، واتە تێڕوانین بۆ ئیستاتیکا. ئەوەی شێوەی جەستە نیشانی چاومان دەدات، زمانە. بەڵێ، ئەوە زمانە، کاتێ بەئارەزووی جنێوچی نەدواوە، چارەی جەستەی خاوەنەکەی لەبەرچاوی جنێوچی ناشیرین کردووە. دیکتاتۆرەکانیش هەر ئاوا دروست بوون. کێ دەڵێت «ئەدۆنیس»ی شــاعــیــر بەو هەمــوو ڕەزاسووکییەیەوە لە «حەجاج»ی جەللاد ناچێت. یان شێوەی «نیتشە» کتومت وەکو «نیرۆن» نییە. کێ دەتوانێت پێمان بڵێت ئەو «فەرهاد»ەی بۆ «شیرین» بەردی دەتاشی و بۆتە ئیلهامی شاعیران، ڕێک شێوەی «عیززەت ئەلدووری» یان «ئوسامە بن لادن»ی نەکردووە؟ ئاخۆ چەند

کەس لەوانەی ئەنفال کران، لە «سەدام حسێن» و «عەلی کیمـاوی» چووبێتن. بەنەفـرەتکردنی جەستـەی کەسێک و نەفـیکردنی واتە بەنەفـرەتکردن و نەفـیکردنی هەمـوو ئەو جەستـانەی لەو دەچن. ئەمـە ئەلفوبێیەکە دەبووایە جنێوچی بیزانیایە. نووسین وەکو «مێشێل فۆکۆ» لە «ئیرادەی مەعریفە»دا بۆی دەچێت لە سەرەتای سەدەی حەڤدەهەمەوە پەنای بردۆتە بەر میتافۆر و نایەوێت ناوی شتەکان وەکو خۆی بێنێت، بۆیە لەوساوە ئەدەب بە زمانێکی دیکە باس لە جەستە دەکات. لەم گۆشەنیگایەوە دەڕوانین و دەبینین جنێوی ناو نووسینی کوردی ئەگەرچی بە ڕواڵەت لە جنێوی بازاڕی جیاوازە، بەڵام لە ناوەرۆکدا هەمان شتن. هەمان ئەقڵی باوکسالارییان لە پشتەوەیە. نووسەری جنێوچی پیاوێکە بەمانای وشەکە فالۆکراتییە. دوای خوێندنەوەی ئەو چیرۆک و شیعر و وتارانە، بەئاسانی دەزانین جەستە یەکەمین قوربانییە لەم شەڕەی نێوان پیاوانی جنێوچییدا. جەستەی مێینە نیشانی تیری زمانی نێری جنێوچییە. ئەو پیاوانەیش، کە بوونەتە نیشانەی زمانی پیاوی جنێوچی، لەپێش هەموو شتێکەوە ناسک پیشان دراون. توانای هەڵگرتنی چەکیان نییە. وەکو ژن لە ماڵ هەڵسوکەوت دەکەن. مەتبەخ شوێنیانە. دەست بۆ هەر ئیشێک دەبەن، تێیدا سەرکەوتوو نابن. دەستیان داوەتە پیشەی زۆر ناسک، کە پیشەی لەم جۆرە لە کەلتووری کوردیدا بۆ پیاوی پیاوانە نەهاتووە. نەخێر، پیاوی پیاوانە نین و ژنەکانیان لێیان جیا دەبنەوە. ئەوەندە بێدەستەڵاتن، ناتوانن جڵەوی کچ و ژنیان بکەن، بۆیە هەموویان بەڕەڵڵا دەردەچن. کچەکانیان شوو دەکەن و بەسەریاندا دەدەنەوە، چونکە پەردەی کچێنییان دڕاوە. لە سایتدا فۆتۆی پیاوی دژ تا بڵێی ناسک دەکرێتەوە بۆئەوەی تەواو لە ژن بچێت. ئەمە جنێوی ئەلەکترۆنییە و

جیاوازە لەو جنێوەی لە زمانەوە دەیبیستین، یاخود لە نووسیندا دەیخوێنینەوە. لە سەردەمی چاپدا ئاسان نەبوو تۆ ئاوا بەئاسانی وێنەی کەسێک دەسکاری بکەیت.. لێی زیاد بکەیت و لێی کەم بکەیتەوە. کلک و گوێی بۆ دابتاشی. جنێوچی زوو زوو بانگەوازمان دەکات و پێمان دەڵێت وەرن لە نووسینەکانمدا بگەڕێن، بزانن جنێوم بە کەس داوە. مەبەستی ئەوەیە بە هیچ نووسەر و جنێوچییەکی تری نەوتووە «ئاوا و ئاوا لە دایک و خوشکت بکەم». ئەو دەیەوێت زۆر ساکارانە مانای جنێومان بۆ ڕاڤە بکات و ئێمە لە ڕووی سایکۆلۆژیا و سۆسیۆلۆژیا و بوارەکانی دیکەی مەعریفەدا بۆی نەگەڕێین. ئەو زوو زوو دەنگ هەڵدەبڕێت و دەڵێت: «جنێوتان پێ داوم». ئەمە ئەو دێڕە سادەیەیە، کە گرووپێکی جنێوچی گرووپێکی جنێوچیی دیکەی پێ تاوانبار دەکات و دەیەوێت ڕەوایەتی بۆ شەڕەکانی بەدەست بهێنێت. ئێمە دەمانەوێت لەپشت ئێرەوە نهێنیی دیکە دەربخەین، بۆیە لە پرسیاری «بۆچی ئەو گرووپانە بەردەوام جنێو بەرهەم دەهێنن؟»ەوە دەست پێ دەکەین. پێمان وایە ئەو نووسینانە بە ئەقڵێکی تایفەگەری و بە زمانێکی زۆر سادە، کە خاڵییە لە هەموو مەعریفە و ئیستاتیکایەک، دەنووسرێن. لێرەوەیە گرووپی دژ زۆر بەئاسانی لێی تێدەگات و هەستیش دەکات ئەویش بەهەمان شێوە دەتوانێت بنووسێت، بۆیە خێرا دێڕ بە دێڕ وەڵامی دەداتەوە. هەروەها دەبینێت کەسانێک هەر لە ڕێگای جنێوەوە ناوبانگیان دەرکردووە و بوونەتە خاوەنی چەند کتێبێک، ئەمەیش تەفرەی دەدا، کە هەرچی زووتره قۆڵی پیاوانەی لێ هەڵماڵێت و بچێتە مەیدانەکەوە. نووسەرە گەورەکانی ئێمەش، کە بەداخەوە ژمارەیان کەمە، ڕەخنەی توندوتیژتریان گرتووە، بەڵام چونکە ڕەخنەکانیان لەلایەک لە ئاستێکی دیکەی زمان و فیکرەوە نووسراون و

له لایەکی دی ئاراستـەی دیاردەکان کـراون، نەک کـەسـەکان، بۆیە نەبوونەتە هۆی درووستبوونی زەمینەیەک بۆ شـەڕەجنێو. ئەمە بێجگە لەوەی ئەوان لەوە تێدەگەن لەم شـەڕانەدا نووسـەر، ئەگەر نووسـەر بێت، هەمـوو جـوانی و بەهاکـانی دەدۆڕێنێت و لە چاکـترین حـاڵدا دەبێـتـە تیـرهـاوێژێکی لێـهـاتوو. لەم ڕۆژانـەدا «عـەبدوڵڵا غـوزامی»، کـە ڕەخنەگـرێکی گـەورەی سـعـودییە و لەسـەر ئاسـتی فیکریی عـەرەبیـدا حیساب بۆ نووسینەکانی دەکرێت، یەکێکیشە لە فێمینیستەکانی ئەمـرۆ، بـەوەی چەند کـتـێـبـێکی ڕەخنـەیی گـرینگی لەبارەی مـێـینەوە نووسـیـوە، لە چاوپێکەوتنێکیـدا وتی: «دەسـتـەڵاتی خـراپ هـەمـیـشـە ئۆپۆزیسیۆنی خراپ دەهێنێتە کایەوە، بە پێچەوانەی دەستەڵاتی چاک، کە دەتوانێت ئۆپۆزیسیۆنی چاک بخولّقێنێت». بەڵێ، ئەو نووسـەرانەی گلەیی لەوە دەکـەن جنێـویان پێ دراوە و ڕیسـوا کـراون، خـۆیان ئەو دەسپێشکەرییەیان کردووە. تا ئێستا کێ بینیویەتی کەسێ جنێوی بە «حـسـەین عارف» و «شـێـرزاد حـەسـەن» دابێت. کـەواتە کێن ئەوانەی حەمامەکانی جنێو بەڕێوە دەبەن و تێیاندا وەکو سـەرشۆر کار دەکەن؟ ئەو شێوازی نووسینە تایبەتە بە زمانی کوردییەوە و تا ئێستا کۆمەڵێ پاڵەوانی پێگەیاندووە.

نەبەز: بۆچی خـوێنـەری جنێـو لە خـوێنەری هـەر شـتـێکی دیکە زیاترە؟ بۆچـی ژمـارەی ئـەو خـوێنەرانەی ئەو نووسـەرە دەخـوێننەوە، هۆیەکی گەورەیە لە بەردەوامبوونیدا؟ مـەبەستم بەردەوامبوونی نووسـەرەکەیە لەسەر هەمان ستایلی خۆی.

هۆشەنگ: لێرەدا پێویستە لەجیاتی وشـەی خوێنەر، بینەر بەکاربهێنین،

چونکە خوێنەر ئەو کەسەیە، کە لە ڕێگای خوێندنەوەدا بەدوای نهێنیدا دەگەڕێت و دەبێتە خاوەنی تێگەیشتنی سەربەخۆی خۆی، بەڵام کاتێ لەو نووسینانەدا نهێنی نییە، فیکر نییە، جوانکاری نییە، ئەوا خوێنەر زۆر بەئاسانی دەبێتە بینەر. مەبەستمان لە بینەر، ئەو بینەرە نییە، کە دەیەوێت لە ڕێگای بینینەوە لەوە تێبگات چۆن دیاردەکانی ناو کەلتوور بۆ تێکست دەگۆڕێن، کە ئەمەیان لە بواری ڕەخنەدا وەکو ڕەخنەگری میسری «شیرین ئەبو ئەلنەجا» دەڵێت بە سیمۆتیکا ناسراوە. کەواتە مەبەستمان لە بینەر ئەو کەسە پاسیڤەیە، کە تەنها فۆرمی وشەکانی جنێـوچی دەبینێت. ئەو خـوێنەرەیش پەروەردەی ناو کـەلتـوورێکی دەرەوەی مێژووە. دۆستایەتییەکی بەتینی لەگەڵ کاتدا هەیە، بەوەی کات هیچ دەمـێک ڕێگر نییـە لەوەی ئەو لە بەرامـبەر هەر ڕووداوێکدا بوەستێت. لای ئەو خوێنەرە ئەو شەڕەجنێوەی لەسەر سایتدا ڕوو دەدات، هەمان شەڕەجنێوە، کە پێشتر لە شوێنە گشتییەکانی وەکو بازاڕ و گەڕەکدا بینیویەتی و لەگەڵ دەیانی دیکەدا بەدیاریەوە وەستاوە. بەپەرۆشەوە گوێی گرتووە. لە ڕۆژئاوا کات بڕیار دەدا مرۆڤەکان دەبێت چی بکەن و چی نەکەن. کاتێ یەکێک دەیەوێت فریای شەمەندەفەرێک بکەوێت و چەند دەقـەیەکی دیاریکراوی هەیە، ئەوا لەسـەر ڕێگاکـەی هەرچی بێتە بەردەمی، خۆی لێ لادەدات. هەر بۆیە قەشمەر «klown» یش کاتی دیاریکراوی خۆی هەیە تا بەهرەکانی پیشان بدات و بینەر بهێنێتە پێکەنین و سەرسامی. بۆ ئەمەیش دەیان ئاگاداری و ڕیکلامی پێویستە. لە کوردستان دوو کەڵەشێر دەتوانن بۆ ماوەیەک گەڕەکێک بە شـەڕەدەندووکی خـۆیانەوە خـەریک بکەن. تێگەیشـتنی بینەر و ئەو باگراوندە مەعریفییەی هەیەتی، ڕۆڵێکی گەورە دەبینن لەوەی بە چی سەرسام بێت و بە چی سەرسام نەبێت. لەو گەڕەکانەدا نووسەر و

هونەرمەندە گەورەکان سەرنجی کەس ڕاناکێشن و بەبێدەنگی سەر دەنێنەوە. «کەمال سابیر»ی هونەرمەند «عەباسی لانەوازان» چاکترین نموونەیە. بینەرانی شەڕەکەڵەشێر دەبنە بینەری شەڕەجنێوی ناو ئەدەبیش. بەمەیش سەرمایەیەکی ڕەمزی بۆ جنێوچی مسۆگەر دەکەن. جنێوچی پێمان دەڵێت ئەو زیاترین خوێنەری هەیە و سەدان ئیمایل لە وڵاتانی دنیاوە بۆ بۆکسەکەی هاتوون، کە بە نووسینەکانیاندا هەڵداون و پێیان وتووە بەردەوام بە تۆ نووسەرێکی گەورەیت. مرۆڤێکی ئازا و چەلەنگی. پیاوێکی مەزن و لێهاتوویت. تۆ هەرگیز نابەزیت....

نەبەز: کەواتە دەتوانین بڵێین جنێوفرۆش، یاخود وەکو تۆ دەڵێیت جنێوچی بەرهەمهێنەری کەلتووری توندوتیژییە؟ ئەگەر وایە ڕۆڵی سایتی کوردی لە گەشەپێدانی ئەو توندوتیژیەدا چییە؟

هۆشەنگ: ڕۆژانە سایتەکان کۆمەڵێ دەموچاوی تووڕەمان پیشان دەدەن. ئەوانە بەبەرچاومانەوە شیر و تیر لە یەکتر دەسوون و پەلاماری یەکتر دەدەن. کەلتووری جنێو بەڕاستی بۆ سالانی حەفتا دەگەڕێتەوە و ئەمڕۆ لە سەردەمی ئەلیکترۆنیدا زەمینەیەکی چاکتری دەستکەوتووە. ئەو ئەدەبە حەماسییەی دوای دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسرائیل و شکستی حوزەیران لەژێر ناوی ئەدەبی بەرگریدا دەرکەوت، کەم و زۆر ڕۆڵی لە پێکهاتنی تیرۆریزمی عەرەبی ـ ئیسلامیدا هەبووە. ڕۆشەنبیرانیش یەکەمین قوربانیی ئەو تیرۆرەن. ئەمڕۆ لە ئەدەبی کوردیدا نەوەیەک دەبینرێت، کە تەنها دەزانێت شەڕ لە دژی ئەوی ـ تردا بکات. ئەو نەوەیەی شاعیری ناسراو «عەبدوللا پەشێو» لە حەفتاکاندا نوقلانەی بۆ لێدەدا، «ئەمڕۆ ئەوانن پێگەیشتوون». «پەشێو» بە باوکی ڕاستەقینەی

ئەدەبی توندوتیژیی کوردی دادەنرێت، بەوەی یەکەمین شاعیرە دیالۆکی لەگەڵ دوژمن، یاخود ئەوی ــ تردا رەتکردۆتەوە. واتە لە پێشبینی و فەنتازیای «پەشێو»دا دوژمن «ئەوی ــ تر» لەناو دەچێت و ئەو مرۆڤە چەوساوەیە جێگای دەگرێتەوە. ئەو شاعیرە ناودارە لە سەرجەمی شیعرەکانیدا ڕووی دەمی لە پیاوی ئازا و چەلەنگە و فێریان دەکات چۆن دوژمنی دڕندە ببەزێنن. ئەو حەماسە لەناو نووسینی ئێمەدا خوێنەرێکی تووڕەی دەمارگرژی پێگەیاندووە. ئەوەندەی پێویستی بەوەیە بزانێت چۆن دژەکەی دەمکوت دەکات، ئەوەندە پێویستی بە خوێندنەوە و وردبوونەوە نییە. ئێمە مەبەستمان نییە لە شیعری «پەشێو» بکۆڵینەوە و ناشمانەوێت بڵێین ئەو هۆکاری دەرکەوتنی ئەو دیاردەیەیە، بەڵکو تەنها لەو گۆشەنیگایەوە سەرنجی لێ دەدەین. ئەوەندە دەڵێین ئەگەر ئەدەبی حەماسی مرۆڤ لە دژی چەوسانەوە هان دەدات، ئەوا لە هەمان کاتدا تێگەیشتنێکی ساکارانەی لەبارەی چەوسانەوە دەخاتە بەردەم، بەوەی ناتوانێت چەوسانەوە ورد بکاتەوە و لەناو فیکر و زماندا بۆی بگەڕێت. لە چاکترین حاڵدا جنێوچییەکی لێ دەردەچێت. «پەشێو» خۆی یەکێکە لەوانەی لە هیچ نووسینێکیدا بەشداریی لە شەڕەجنێودا نەکردووە. هەرچی بێت جنێوچی ئەمڕۆ بینەرێکی زۆری هەیە. کارێکی کردووە هەموویانی خستۆتە ناو ئەتمۆسفێرێکی توندوتیژییەوە. «پیر بۆردیۆ» لە کتێبی «تەلەڤیزیۆن و میکانیزمەکانی گەمەکردن بە ئەقڵەکاندا» ڕەخنە لە تەلەڤیزیۆن دەگرێت و زاراوەی «توندوتیژیی ڕەمزی» بەکاردەهێنێت، بەوەی چۆن تەلەڤیزیۆن توندوژییەکی ڕەمزی بەرهەم دەهێنێت و چۆن ژۆرنالیستەکان دەخاتە ناو سیستەمێکەوە، کە بەبێ ئاگا ڕەواج بەو توندوتیژییە بدەن. دەکرێت هەمان شت بۆ سایتەکانیش ڕاست بێت. خوێنەرێک دەچێتە

ئاهەنگێکی بووک و زاوا و لەوێ یەک دوو عەرەبی بەرچاو دەکەوێت، کە داوەت کراون. ئەو لەوێ خۆی وەکو جەنگاوەرێکی ئەلیکترۆنیانەی سایت دەبینێت. خێرا چەند دێڕێک لەسەر ئەو عەرەبانە دەنووسێت و پێیمان دەڵێت: کوردەکان بە جلی ڕەنگاوڕەنگەوە هەڵدەپەڕن و عەرەبەکانیش هیچ بەهرەیەکیان نییە، کز کز لە سووچێکدا دادەنیشن. پێمان دەڵێت بەڕاستی ئێمە جیاوازین و ناتوانین لەگەڵ ئەوانەدا بژین. ئەمە بەتەنیا خوێندنەوەیەکی تێروتەسەل هەڵدەگرێت، بەڵام لێرەدا هەر ئەوەندە دەپرسین ئایا دەکرێت سایت ئەم هەواڵە بڵاو بکاتەوە؟ ئایا ڕاستە ئەوان خاوەنی هیچ شتێک نین و ئێمە دنیایەکی گەورەی فیکر و ڕۆشەنبیرییمان هەیە؟ جنێوچی کەسێکە بەردەوام لە شەڕێکی گەورەی تایەفەگەری و لە حاڵەتێکی ناهەمواری سایکۆلۆژی دایە. ئەو بەقەدەر ئەوەی دژەکەی تووڕە دەکات، دژەکەیشی بەهەمان ئەندازە کار دەکاتە سەر دەماری ئەو. سایکۆلۆژیا لە شێوە هەرە ساکارەکەیدا پێمان دەڵێت مرۆڤی تووڕە دەتوانێت تەنها لەگەڵ تووڕەییەکەیدا بژیت و ناتوانێت لەگەڵ هیچ کارێکی دیکەدا ڕێک بکەوێت، چونکە تووڕەیی تەنها لەسەر ئەقڵ کار دەکات. لێرەوەیە ئێمە گومان دەکەین جنێوچی بخوێنێتەوە. ئەمڕۆ سایتەکانی ئێنتەرنێت کارێکیان کردووە، کە زیاتر لە سەردەمی چاپ نهێنیی نووسەر بزانین. وەکو ئەوە وایە لەگەڵیاندا بژین. ئاسانە بۆ ئێمەی خوێنەر بزانین کام نووسەرە چەند و چی و کەی دەخوێنێتەوە. جنێوچی ڕۆژانە شەڕ لەگەڵ گرووپی نەیاردا هەڵدەگیرسێنێت. بەردەوام لە حاڵەتێکی خراپی سایکۆلۆژیی دایە. شەوان بە نیگەرانییەوە دەنوێت، یاخود هەر نانوێت و چاوەڕێی بەیانییە، ئاخۆ کێ پەلاماری دەدات. چەند کەس بەربەرچی جنێو و هەڵبەستنەکانی دەدەنەوە. ئەو نووسینانە دەخوێنێتەوە، کە ڕۆژانە

لەبارەی ژیانی زۆر تایبەتییەوە نووسراون و سووکایەتییان بە خۆی و بە هاوسەرەکەی و منداڵەکانی کردووە. چەند جار و دێر بەدێر دەیانخوێنێتەوە، بۆئەوەی هەقی خۆی بکاتەوە و وەڵامیان بداتەوە. ئەوانەیش دەخوێنێتەوە، کە بە شانوباهوویاندا هەڵداوە. ئێمە جنێوچیمان لێ دیارە وا سەری بەدیواردا دەکێشێت. شەق دەوەشێنێت. لەبەر خۆیەوە جنێو دەدات. جار جاریش بەو حەماسەوە لەسەر کورسیی داتاکەی دادەنیشێت و دەنووسێت. کەی دەخوێنێتەوە؟ ئێمە لە زمانی جنێوچییەکانی دژییەوە دەزانین چ کارێک دەکات. کەی لە خەو هەڵدەستێت و کەی دەچێت بۆ دەوام. کەیش دەگەڕێتەوە، بۆیە دەزانین کاتی ئەو تەنها بەشی بەرپەرچدانەوەی نەیارەکانی دەکات و ناخوێنێتەوە. جنێوچی لە کاتێکدا لە فیکری سەدان نووسەری دنیا بێئاگایە، کەچی زانیاریی وردی لەبارەی جنێوچییانی دیکە و کەسانی دیکەدا هەیە. ئەو بەبێ ئەوەی ئاگای لێ بێت بۆتە بەشێک لە دەزگاکانی پۆلیس و پاراستن. جنێوچی ساڵەهایە دەنووسێت و فێر نەبووە، کە ئەو بۆی نییە نهێنیی خەڵک بزانێت و بیگەیەنێت. ئەو حاڵەتە سایکۆلۆژییە ڕێگای جنێوچی نادات بەخۆیدا بچێتەوە، بۆیە تا دێت زیاتر دەماری گرژتر دەبێت و زیاتر قسە هەڵدەبزڕکێنێت. ئەمڕۆ ڕایەک دەردەبڕێت و سبەینێش یەکێکی تەواو پێچەوانەی. ڕۆژێک خۆی وەکو فێمێنیست نیشان دەدات و ڕۆژێک دەبێتە ئایەتوڵڵا. ئێستا لایەنگری کرێکارانە و کەمێکی تر لێیان هەڵدەگەڕێتەوە. ئەو هەموو شتێک دەکات، بۆئەوەی نەیارەکانی ببەزێنێت. هەموو تەکنیکەکانی شەڕی تەقلیدیی وەکو خۆگۆڕین و خۆمەڵاسدان و فێڵ و هێرشی ناکاو و شتی دی بەکار دەهێنێت، چونکە گرنگ ئەوەیە بیباتەوە و لای جەماوەرەکەی سەری بەرز بێت. ئەو فێر نەبووە و فێریش نابێت داوای لێبوردن بکات.

بەردەوام بەم و بەو دەڵێت نووسینەکانیان لە ئاستێکی نزم دان، کەچی ململانێشیان لەگەڵدا دەکات. هەر ئەو نووسینانەی بە گوتەی خۆی هیچن، چونکە لەبارەی خۆیەوە نووسراون، تاقە سەرچاوەیەکی ئەون. هەر ئەو کەسانەی خۆی بە هیچیان دەزانێت، ڕۆژانە بەدوایانەوەیە تا بزانێت چی دەکەن و چی ناکەن. زانیاریی تەواوی لەسەر ژیانیان هەیە، هەر بۆیە کاتێ بەربەرچی دەدەنەوە، خێرا هەموو ئەو زانیارییانەمان بەزیادەوە پێ دەڵێت. ئایا نووسەر دەتوانێت پرۆژەی ڕۆشەنبیری لەسەر هیچ دامەزرێنێت؟ ئەو دیاردەیە، کە ئەمڕۆ بۆتە زمانی ڕاگەیاندنی کوردی، دیفاکتایەکە و ناکرێت چاوی لێ بپۆشین. «سادق جەلال ئەلعەزم»، کە لەگەڵ هیچ جنێوچییەکی ئێمەدا بەراورد ناکرێت، ئینجا «عەلی حەرب» لەبارەی ڕەخنەکانیەوە دەنووسێت: «ئەو جۆرە ڕەخنانە بەکەڵکن لەوەدا، کە لەژێر ڕۆشنایی واقیعدا هەندێ زانیاریی ڕاست دەکەنەوە، بەڵام هیچ فیکرێکی بەپیت بەرهەم ناهێنن، چونکە لێرەدا ڕەخنە مامەڵە لەگەڵ زانراودا دەکات، واتە بەو کەرەسە مەعریفیانە کار دەکات، کە ئێکسپایەر بوون و خۆیان پێویستییان بە ڕەخنە و پشکنین هەیە». مەبەستیشی لەو کەرەستانە، ئەو دەستەواژانەن، کە مارکسییە عەرەبەکان بۆ تێگەیشتن لە ڕووداو و فیکردا بەکاریان دەهێنن وەکو «فیکری پێشکەوتووخوازی و هێزەکانی تاریکی و هەڵوێستی کۆنەپەرستانە و بەرژەوەندیی جەماوەر و دژایەتیکردنی عەقڵانیەت». دە تۆ بەراوردێکی نێوان ئەم زاراوانە و جنێوەکانی خۆماندا بکە و بزانە زمانی ڕاگەیاندنمان لەم سەردەمە ئەلیکترۆنییەدا چۆنە.

nabazakram@yahoo.com